

(7) Byzanz und das Abendland III. nemzetközi konferencia (2014. november 24–28.)

Byzanz und das Abendland / Byzance et l'Occident III. : Studia Byzantino-Occidentalia, Gallica – Hispanica – Italica – Germanica – Graeca (Eötvös József Collegium, 2014. november 24–28.)

Byzanz und das Abendland



Byzance et l'Occident III.



Studia Byzantino-Occidentalia



Gallica - Hispanica - Italica - Germanica - Graeca



Internationale Konferenz / Colloque International
Eötvös-József-Collegium, Budapest / Collège Eötvös József, Budapest
24.–28. November 2014 / 24–28 novembre 2014
1118 Budapest, Ménési út 11–13.



Magyar Byzantológiai Társaság

Az alábbiakban az Élet és Tudomány folyóirat összegzését, majd azt a részletes beszámolót közljük, amelyet a konferencia négy nagy egysége szerint, az illetékes szervezők készítettek egységes tagolásban.

„Az ELTE Eötvös József Collegiumban működő kutatócsoport, amelynek kereteit a *Klasszikus ókor, Bizánc és a humanizmus. Kritikai szövegkiadás magyarázatokkal* című nagy nemzetközi pályázat biztosítja, 2014. november 24–28. között immár harmadik alkalommal rendezte meg a *Byzanz und das Abendland / Byzance et l'Occident* konferenciát. Az Eötvös Collegium és annak igazgatója, Horváth László, a kutatócsoport témavezetője kollégáival együtt arra törekszik, hogy beágyazza a szakkollégium eredményeit a nemzetközi együttműködésekbe.

Frank nagyúr görög kódexe?

A konferencia nyugati ülészeit Roland Galharague, Franciaország magyarországi nagykövete és Erdődy Gábor, az ELTE nemzetközi rektorhelyettese nyitotta meg. Az előadók idén a középkori regény kialakulását és kezdeteit vizsgálták (*Le roman au Moyen Âge : de Byzance à la France*). A műfaj Bizáncban és a Nyugaton egy időben – a 12. század közepén – született meg (illetve született újjá). A bizantinológus és a romanista kutatók együttes részvételével lehetőség nyílt a középkori regény kialakulásának, fejlődésének és műfaji sajátosságainak elemzésére. A résztvevők az irodalmi és nyelvészeti jellegzetességek bemutatása mellett igyekeztek rávilágítani azokra a történeti és társadalmi összefüggésekre is, amelyek a regény megjelenéséhez Bizáncban és Franciaországban hozzájárulhattak. A konferenciát nyitó plenáris ülésen Michel Zink, a Collège de France professzora, az Académie des Inscriptions et Belles-Lettres főtitkára, a Collège de France hivatalos kurzusaként, a Grál mint középkori francia regénytéma megjelenéséről tartott előadást. A „nyugati” frankofón ülészekokon elismert külföldi (francia, olasz, osztrák) és magyar kutatók vettek részt. Kiemelkedő előadást tartott Egedi-Kovács Emese, a francia programok főszervezője, az ELTE Eötvös József Collegium tudományos munkatársa (OTKA PD 108622), aki az Iviron N° 463-as kódexszel kapcsolatos kutatásairól számolt be. A XI. századi Athos-hegyi görög kézirat, amely a *Barlám és Jozafát* című regényes legenda rövidített, görög nyelvű változatát tartalmazza, azért különösen érdekes, mert az ógörög szöveg mellett a margón (a 135 folium mindegyikén!) ismeretlen ófrancia fordítás szerepel. A kutató előadásában legfrissebb eredményeit összegezte: az ófrancia szöveg nyelvi elemzése és helyesírási sajátosságai alapján a fordítás igen korai lehet (XI. század vége – XII. század), csaknem száz évvel korábbi, mint azt Paul Meyer a kódexről készült néhány fotó alapján 1886-ban feltételezte. A francia fordítás nem holmi nyelvgyakorlat volt: a francia megfelelővel kiegészített, gyönyörű miniatúrákat tartalmazó kézirat (a francia fordító az illusztrációknak piros tintával még címeket is adott) alighanem egy görögül nem értő, frank nagyúr számára, megrendelésre készült. A nyelvészeti elemzéssel feltárt normann jegyek, valamint a szövegben előforduló lexikai sajátosságok (ófrancia egyedi

olvasatok – *hapaxok*) alapján feltételezhetjük, hogy a fordító dél-itáliai vagy szicíliai származású normann személy lehetett, aki Konstantinápoly egyik latin közösségében görög–latin fordítóként tevékenykedhetett. A kutatás a romanisztika, a francia filológia szempontjából világviszonylatban is rendkívül fontos, hiszen ebből a korból igen kevés eredeti írásos emlék maradt ránk, mindemellett a görög szöveg hagyományozása is tartogathat ígéretes eredményeket.

A Duna folyó partján...

A *Fonti ed interpretazioni* című Italica ülészak meghatározó alakja Giuseppina Brunetti volt, aki a konferencia-előadása mellett nyolcórás szemináriumsorozatot tartott az Eötvös Collegium Olasz és Bollók János Klasszika-filológia műhelyeiben tanuló hallgatóknak. A középkori újlatin nyelvű szövegek kutatója a római Sapienza Egyetemen tanult, majd a Sorbonne és a párizsi *École des Chartes* hallgatója volt, és ma a Bolognai Egyetem oktatója. Ő fedezte fel az olasz líra legrégebbi emlékét, Jacopo da Lentini, Rótszakállú Frigyes szicíliai udvarában alkotó költő versét. A szemináriumokon a hallgatóknak a középkori kódexek készítéséről és az írás folyamatáról beszélt, a diákok megismerkedtek a kodikológiai fogalmakkal. Az előadó személyes élménybeszámolói igazolták a hallgatók felé, hogy a modern filológia útvesztői és felfedezései is lehetnek kalandfilmben illően izgalmasak (Giuseppina Brunettit az olasz Rai3 műsorában a középkori kéziratok „Indiana Jones”-ának nevezték). A kutató friss kutatási eredményeit is ismertette: Seneca hatását vizsgálta Boccaccio műveiben. A hallgatók számára minden bizonnyal az volt a legemlékezetesebb, amikor az előadó Dante *Poklának* híres V. énekében Paolo és Francesca csókjelenetét elemezte filológiai szempontból: a részlet összevetette az ófrancia és okszitán nyelvű Trisztán és Izolda-regényrészletekkel, majd az Artúr-mondakörhöz tartozó Lancelot és Ginevra szerelmét vizsgálta, és látványos ikonográfiai példákkal szemléltette a kódexek szövegértelmezéseit.

Giuseppina Brunetti a konferencia Italica ülészakát megnyitó, *“Quella terra che ‘l Danubio riga” (Dante, Pd VIII 65): l’Ungheria nella poesia medievale, fra geografie e tradizioni* című előadásában a Duna folyó motívumát vizsgálta a középkori vulgáris olasz költészetben, Dante *Isteni színjátékában* és *De vulgari eloquentia* című latin nyelvű értekezésében.

Budapesti nemzetablázat

A Collegium nemzetközi konferenciasorozatának keretében a Germanisztika műhely – a tavalyi *Quelle und Deutung*-kollokvium referátumait közlő konferenciakötet bemutatója után, ugyancsak *Forrás és értelmezés* címmel – immár másodszor rendezhette meg medievista kéziratkutatói *Germanica* ülészakát.

A rendezvényen osztrák részről ezúttal is a Christine Glaßner (a bécsi Középkorkutató Intézet Kéziratosztályának vezetője) által irányított munkacsoport tagjai vettek részt, és számoltak be az archívumaikban található közép- és koraiújkori német nyelvű

kéziratanyag feldolgozásában elért legújabb kutatási eredményeiről. Ülésznyító előadásában (*Középkori kéziratok jegyzékei és digitalizátumai Ausztriában*) Christine Glafner az Osztrák Akadémia paleográfiai honlapjával (www.manuscripta.at) és az eddig feldolgozott, ill. digitalizált német nyelvű kéziratállomány elsődleges, internetes kutatási lehetőségeivel ismertette meg a hallgatóságot.

A színes tematikájú (papírtörténeti-filigranológiai, kodikológiai, művészettörténeti, valamint irodalom- és kultúrtörténeti előadásokat egyaránt kínáló) szakmai eszmecsere referátumai közül hazai berkekben főleg Jónácsik László germanista irodalomtörténész beszámolója tarthat számot érdeklődésre, aki az Országos Széchényi Könyvtár kézirtárában általa fellelt „Budapesti nemzetáblázat”-ról tartott előadást (OSZK, Oct. Lat. 459). Borosjenői Jenei Mihály 1679-ben készítette el magyar és latin nyelvű, legkülönbözőbb témájú bejegyzéseket tartalmazó, igényes, bőrkötésű *Omniarium*-át, amelyet a XVII. század végéig több nemzedék használt. A kéziratkötet egyik legelső bejegyzése a *Quinque Nationum differentiae, Germanicae, Anglicae, Gallicae, Italicae et Hispanicae* (Különbségek öt nemzet: a németek, angolok, franciák, olaszok és spanyolok között) című táblázat. A nemzetek vélt vagy valós tulajdonságainak táblázatos felsorolása különösen a kora újkorban – leginkább német nyelvterületen – volt népszerű. A budapesti kézirtáros példány azért különleges, mert valószínűleg régebbi annál az eddig ismert rokon változatnál, amelyet Johann Adam Weber Ágoston-rendi prépost, teológus, jogtudós és történész 1682-ben Salzburgban kiadott *Ars Conversandi* (A társalgás művészete) című műve tartalmaz.

Görög Bizánc napjainkig

A bizánci és újjörög vonatkozású előadások ülészszakait november 25-én Susanne Bachfischer, az Osztrák Kulturális Fórum igazgatónöje nyitotta meg. A Vatikáni Könyvtár, a párizsi EHESS intézet és a nantes-i egyetem kutatóinak előadásai előtt két nyugalmazott professzor, Peter Schreiner és Hermann Harrauer plenáris előadását hallgathatta meg a közönség. A délelőtti (*Gallica*) és a délutáni (*Graeca*) előadások szerves összetartozását hivatott jelezni a keddi esti könyvbemutató: a Budapesti Francia Intézetben Michel Zink – a konferencián elhangzott második, nyilvános – plenáris előadása után került sor *Az ógörög nyelv szelleme* című kötet bemutatására; Jacqueline de Romilly és Monique Trédé *Petites leçons sur le grec ancien* című művének magyar fordítását a szerkesztő, Horváth László (az Eötvös Collegium igazgatója, a konferencia főszervezője) mutatta be.

November 26-án reggel Görögország nagykövete, Dimitris Yannakakis tartott megnyitóbeszédet, és a szerdai nap – hazánkban ritkaságszámbamenő eseményként – újjörög nyelvű előadásokkal indult. A nap hátralévő részében és a következő napon a bizánci történelem, a bizánci történetírás és a bizánci kéziratok kutatása állt az előadások középpontjában. A szekciókban a collegiumi székhelyű pályázatok magyar kutatói mellett osztrák, olasz, szerb, cseh és szlovák előadók vettek részt, köztük Srđan Pirivatrić, a 2016-os XXIII. Nemzetközi Bizantinológiai Kongresszus egyik belgrádi

főszervezője. Az osztrák–magyar együttműködést hangsúlyozandó a szerda délután egy meghatározott témával, a *Chronicon Paschaléval* (magyarul Húsvéti krónikával) kapcsolatos kutatásoknak szentelték a szervezők. Az FWF tudományos alap által támogatott, és az Osztrák Tudományos Akadémián bejegyzett projekt (projektvezető: Christian Gastgeber) keretében, Juhász Erika munkájával készül a *Húsvéti krónika* új kritikai kiadása. A kiadást megelőző nemzetközi tudományos eszmeeserék első állomása volt a *Byzanz und das Abendland III.* konferencia keretében megrendezett ülés, amelyre Budapest és Bécs mellett Pozsonyból (Martin Hurbanic), Münchenből (Sergei Mariev) és Tübingenből (Fabian Schulz) érkeztek az előadók. Fabian Schulz (Tübingen) részvétele azért is kiemelkedő, mert az együttműködő partner, a tübingeni székhelyű nagyszabású tudományos vállalkozás (Történeti-filológiai kommentár Ióánnés Malalas krónikájához) képviselőjeként érkezett az Eötvös Collegiumba. A „felnőtt” tudományos előadások záróeseményeként az Osztrák Kulturális Fórum adott otthont a tavalyi konferencia bizánci előadásaiból készült konferenciakötet bemutatójának.

A konferenciát – immár hagyományosan – a mesterképzéses, illetve PhD-képzésben részt vevő hallgatók idegen nyelvű minikonferenciája zárta.

A Collegium 2015 novemberében sorrendben a negyedik *Byzanz und das Abendland* nemzetközi konferencia megrendezésére készül.”

Részletes beszámolók

1) *Gallica*

Le roman au Moyen Âge : de Byzance à la France

Előzmények

Az Eötvös József Collegium nemzetközi kapcsolatainak köszönhetően 2010 óta évente szervezünk középkoros konferenciát (2010. június 4–5. *Littérature et folklore dans le récit médiéval*; 2011. június 3–4. *Dialogue des cultures courtoises*; 2012. november 26–29. *Byzanz und das Abendland: Begegnungen zwischen Ost und West / Byzance et l'Occident: Rencontre de l'Est et de l'Ouest*; 2013. november 25–29. *Byzanz und das Abendland II. / Byzance et l'Occident II. : Tradition, transmission, traduction*) számos nyugat-európai, elsősorban francia, svájci és angol egyetemek közreműködésével (Université Paris III – Sorbonne Nouvelle, Université Rennes 2, ENS Rue d'Ulm, EHESS, Université de Reims, Université de Lausanne, University of Oxford stb.). A 2012-ben megkezdett *Byzance et l'Occident* című konferenciasorozat lehetőséget nyújt a nyugati középkori irodalommal foglalkozó kutatók és a bizantinológus kollégák közötti eszmeeserére. A korábbi rendezvények előadásaiból négy tanulmánykötet jelent meg (*Littérature et folklore dans le récit médiéval*, éd. E. Egedi-Kovács, Collège Eötvös József ELTE, Budapest, 2011; *Dialogue des cultures courtoises*, sous la direction d'E. Egedi-Kovács, Collège Eötvös József ELTE, Budapest, 2012; *Byzance et l'Occident : Rencontre de l'Est et de l'Ouest*, sous la direction d'E. Egedi-Kovács, Collège Eötvös József ELTE, Budapest, 2013), a következő két kötet

nyomdai előkészítés alatt áll (*Byzance et l'Occident 2. : Tradition, transmission, traduction*, sous la direction d'E. Egedi-Kovács, Collège Eötvös József ELTE, Budapest; *Byzance et l'Occident 3. : Le roman au Moyen Âge : de Byzance à la France*, sous la direction d'E. Egedi-Kovács, Collège Eötvös József ELTE, Budapest, 2015).

Résztvevők

A „nyugati” szekciókban elsősorban a francia középkori irodalom és a bizánci regény kutatói vettek részt, de elhangzottak historiográfiai, művészettörténeti, valamint középkori német és spanyol irodalmi témájú előadások is.

1. Michel Zink (Collège de France); 2. Michelle Szkilnik (Université Paris III – Sorbonne Nouvelle); 3. Christine Ferlampin-Acher (Université Rennes 2); 4. Nathalie Koble (ENS Rue d'Ulm); 5. Szabics Imre (ELTE – Eötvös József Collegium); 6. Kiss Sándor (Debreceni Egyetem); 7. Palágyi Tivadar (ELTE); 8. Bárány Attila (Debreceni Egyetem); 9. Pauline Souleau (University of Oxford); 10. Carolina Cupane (Österreichische Akademie der Wissenschaften); 11. Romina Luzi (EHES); 12. Ellen Söderblom Saarela (Uppsala University); 13. Majorossy Imre Gábor (PPKE); Bánki Éva (Károli Gáspár Református Egyetem – ELTE); 14. Szuhaj Katalin (ELTE); 15. Zuzana Černáková (Comenius University); 16. Egedi-Kovács Emese (EC).

Tudományos eszmecsere, előadások

A konferenciát november 24-én, hétfőn ünnepélyes keretek között Roland Galharague, Franciaország nagykövete, Erdődy Gábor, az ELTE nemzetközi kapcsolatokért felelős rektor-helyettese, Horváth László, az EC igazgatója, valamint Egedi-Kovács Emese, az EC tudományos munkatársa nyitotta meg. A nyugati szekciók idén a középkori regény kialakulását és kezdeteit vizsgálták (*Le roman au Moyen Âge : de Byzance à la France*), amely műfaj Bizáncban és Nyugaton épp egy időben – a 12. század közepén – született meg (illetve született újjá Bizánc esetében). Az ülészakok tematikája nem a forráskutatást, a bizánci és francia regényirodalom közötti esetleges filiaciók feltárását célozta. A bizantinológus és romanista kutatók együttes részvételével páratlan lehetőség nyílt a középkori regény kialakulásának, fejlődésének és műfaji sajátosságainak vizsgálatára, melynek során a résztvevők az irodalmi és nyelvészeti jellegzetességek kimutatásán túl igyekeztek rávilágítani azon történeti és társadalmi kontextusra is, amely a regény megjelenéséhez hozzájárulhatott Bizáncban és Franciaországban épp egy időben. A konferenciát nyitó plenáris ülésen Michel Zink, a Collège de France professzora, az Académie des Inscriptions et Belles-Lettres főtitkára a Grál mint középkori francia regénytéma megjelenéséről tartott előadást, ami egyúttal a Collège de France hivatalos kurzusaként lett meghirdetve. A nyugati szekciókban számos elismert külföldi (francia, olasz, osztrák, svéd, szlovák) és magyar kutató vett részt. A konferencia első napján nyugati, elsősorban francia regénykutatással kapcsolatos előadások hangzottak el (Michel Zink: „Pourquoi le Graal est-il un sujet romanesque ?”; Michelle Szkilnik: „Entre Orient et Occident : Huon de Rothelande”; Christine Ferlampin-Acher: „Vent d’Est, vent d’Ouest : l’orientation des romans français au Moyen Âge (XI^e-XIII^e siècles)”;

Nathalie Koble: „D’armes et d’humour. L’étrange menu des romans de la Table ronde”; Egedi-Kovács Emese: „Au carrefour de diverses cultures : le roman de *Barlaam et Joasaph* dans le manuscrit d’Ivroun (No 463)”; Szabics Imre: „Les frères ennemis hongrois dans la « chanson d’aventures » *Florence de Rome*”; Kiss Sándor: „Coutumes, contrats et rites dans les *Lais* de Marie de France; Palágyi Tivadar: „Car croi en Diu si feras bien !» Polémique religieuse dans l’*Expediatio Persica* de Georges de Pisidie (VII^e siècle) et dans l’*Eracle* de Gautier d’Arras (XI^e siècle)”; Bárány Attila: „Burgundian Crusader Ideology in Bertrandon de la Broquière’s *Le Voyage d’Outremer*”; Pauline Souleau: „Étrangers d’ici et d’ailleurs dans le roman de *Mélusine* de Jean d’Arras: distances ou échanges ?”). A második napon bizánci regénnyel foglalkozó kutatók adtak elő (Carolina Cupane: „La visita di Partonopeu a Costantinopoli. Un modello di ricezione letteraria?”; Romina Luzi: „Les romans paléologiques : à la charnière de plusieurs traditions”; Ellen Söderblom Saarela: „La fonction de Byzance dans le roman français du XII^e siècle”). Ezt követően egyéb, nyugat-európai irodalmi vonatkozású (német, spanyol), valamint művészettörténeti témájú előadások zárták az ülészakot (Majorossy Imre: „„Er niht vant sînen vriunt Rennewart”. Freundschaft über Schützengraben in Wolframs Willehalm”; Bánki Éva: „La *Historia Apollonii Regis Tyri* y las cantigas de Alfonso X „El Sabio””; Szuhaj Katalin: „„Entre continuité et rupture” : le reflet de l’art byzantin sur les retables du Trecento”; Zuzana Černáková: „The Metamorphoses of the Representation of Byzantine General Tatikios in Historiography and Epic of Twelfth-century France”).

A rendezvény részeként november 25-én a Budapesti Francia Intézetben Michel Zink a Collège de France professzora tartott előadást „Les troubadours, une naissance de la poésie et de l’amour” címmel. Ezt követően mutattuk be az Eötvös József Collegium legfrissebb kiadványát, „Az ógörög nyelv szelleme” című kötetet, amely a Typotex gondozásában jelent meg. A kötetet Horváth László, az Eötvös József Collegium igazgatója ismertette.

Eredmények

A sorozat negyedik, 2015-ben megrendezésre kerülő rendezvényére komoly szaktekintélyek fogadták el meghívásunkat. A konferencia előadásainak írott változata a tervek szerint a jövő év folyamán tanulmánykötetben jelenik meg. A magyarországi bizánci és nyugati középkori kutatások erősödésének, a nemzetközi figyelemnek köszönhetően a magyarországi francia kultúrképviseltek kiemelten támogatják rendezvényeinket, valamint a legfiatalabb kutatógeneráció számára lehetőséget biztosítanak külföldi tanulmányutakra. Az Eötvös József Collegium 2013-tól közös MA-képzésről (bizantinológia szakirány) szóló egyezményt kötött a párizsi EHESS-szel, valamint keretegyezményt a Rennes 2 egyetem középkori kutatócsoportjával (CELLAM, <http://www.cellam.fr/>).

2) *Italica*

Előzmények

A *Fonti ed interpretazioni II.* olasz középkori stúdiumokat bemutató szekció előzménye a tavaly első alkalommal megrendezett, hét előadót felvonultató *Italica* szekció volt a *Byzanz und das Abendland II.* részeként. A tavaly elhangzott előadásokból készített tanulmányok jelentették az idei konferencia nyitóestjén bemutatott *Fonti ed interpretazioni* (szerk. Ludmann Ágnes, Eötvös József Collegium, Budapest, 2014) című tanulmánykötet alapját. Idén is kiemelkedő fontosságú volt egyre élennebb cserekapcsolatunk a Bolognai Egyetemmel, ahonnan tavaly Chiara Faraggiana és Renzo Tosi látogattak el a konferenciára. A Budapesti Olasz Kultúrintézettel fennálló élénk szakmai kapcsolatunk is kiteljesedett a mostani *Italica* szekcióban: Gina Giannotti Igazgatónő felkérte Renzo Tosit, tartson plenáris előadást a Budapesti Olasz Kultúrintézetben a *Fonti ed interpretazioni* című tanulmánykötet bemutatója előtt, valamint előadásának megjelentetését is szorgalmazta tanulmány formájában a *Nuova Corvina* című folyóiratban. A könyvbemutató után fogadást adott a konferencia résztvevőinek a Bródy Sándor utcai Régi Képviselőház épületében. Ezen túl ismét elvállalta, hogy megnyitja az *Italica* szekciót a konferencia napján. A tudományos eszmecsere részeként ismét szerepet kapott az ELTE Olasz Tanszékével és a Pázmány Péter Katolikus Egyetemmel fennálló jó kapcsolatunk az idei meghívott előadók személyében.

Résztvevők

A *Fonti ed interpretazioni* (Források és értelmezések) című szakmai rendezvényen két külföldi és két magyar kötődésű előadó vett részt. Renzo Tosit idén a Bolognai Egyetemről Giuseppina Brunetti kísérte el, aki nemzetközi körökben is jól ismert klasszika-filológus. Brunetti Professzor nemcsak az *Italica* szekció előadójaként volt vendégünk, hanem szemináriumsorozatot is tartott az Olasz és a Bollók János Klasszika-Filológia Műhely hallgatóinak. Magyar részről Szegedi Eszter (ELTE-BTK) és Michele Sitá (PPKE-BTK) mutatták be filológiai témájú kutatásaikat.

Tudományos eszmecserek, előadások

A konferencia előestjén a hallgatóság Renzo Tosi *Dall'antico al moderno: variazioni di topoi proverbiali nella tradizione italiana* című plenáris előadását hallgathatta meg a Budapesti Olasz Kultúrintézet Fellini-termében. Az előadó figyelemre méltó részletességgel illusztrálta az ókori közmondások továbbélését a középkortól egészen napjainkig (pl. Totó filmjeiben). Különösen érdekes és tiszteletreméltó az a figyelmesség és pontosság, amellyel Tosi professzor nemcsak szövegeket, hanem vizuális anyagokat is vizsgált. A plenáris előadást a *Fonti ed interpretazioni* című tanulmánykötet bemutatója követte, melyben Renzo Tosi mellett Ludmann Ágnes, a kötet szerkesztője vett részt.

A *Fonti ed interpretazioni* című *Italica* ülészak meghatározó alakja Giuseppina Brunetti volt, aki a konferencia-előadása mellett nyolcórás, olasz nyelvű szemináriumsorozatot tartott az Eötvös Collegium Olasz és Bollók János Klasszika-filológia műhelyeiben tanul

hallgatóknak a konferenciát megelőző napokban. A középkori újlatin nyelvű szövegek kutatója a római Sapienza Egyetemen tanult, majd a Sorbonne és a párizsi École des Chartes hallgatója volt, és ma a Bolognai Egyetem oktatója. Ő fedezte fel az olasz líra legrégebbi emlékét, Jacopo da Lentini, Rótszakállú Frigyes szicíliai udvarában alkotó költő versét. A bevezető szemináriumon a hallgatók betekintést nyertek a középkori kódexek készítésébe és az írás folyamatába. A további alkalmakon a kutató friss eredményeit is ismertette: Seneca hatását vizsgálta Boccaccio műveiben, ezen tanulmányok eredményeit összegezte. Az előadásorozat utolsó alkalmán az előadó Dante Poklának híres V. énekében Paolo és Francesca csókjelenetét elemezte filológiai szempontból: a részlet összevetette az ófrancia és oksztán nyelvű Trisztán és Izolda-regényrészletekkel, majd az Artúr-mondakörhöz tartozó Lancelot és Ginevra szerelmét vizsgálta, és látványos ikonográfiai példákkal szemlélte a kódexek szövegértelmezéseit.

A 2014. november 25-i Italia ülésszak moderátora Ludmann Ágnes, az Eötvös József Collegium Olasz műhelyének vezetője volt. Az ülésszakot Giuseppina Brunetti "Quella terra che 'l Danubio riga" (Dante, Pd VIII 65): l'Ungheria nella poesia medievale, fra geografie e tradizioni című előadása nyitotta meg, amelyben az előadó a Duna folyó motívumát vizsgálta a középkori vulgáris olasz költészetben, Dante *Isteni színjátékában* és *De vulgari eloquentia* című latin nyelvű értekezésében. Brunetti professzort Szegedi Eszter *Un importante capitolo nella storia dei rapporti italo-ungheresi: la Bella commedia ungherese di Balassi e la sua fonte italiana* című előadása követte, amelyben Balassi *Szép magyar komédiájának* olasz eredetű motívumvilágát vizsgálta, példák sorával illusztrálta az itáliai előképeket. Renzo Tosi a *Riprese di proverbi classici nei romanzi bizantini* című előadásában az antik közmondások jelenlétét és fontosságát mutatta be a bizánci regényekben, és példákat hozott ezek eredeti vagy módosult továbbélésére. A szekció lezárásaként a közönség Michele Sità *La teatralità del Decameron* című előadásában a novellagyűjtemény „színpadiassága” mellett érvelt, számos példát hozva a szereplők ábrázolásától a novellák hangvételére állításának igazolására.

Eredmények

Az idén másodsorra megrendezett olasz ülésszak további tudományos eszmecsere eredményezett az Olasz Kultúrintézettel (amelynek egyik kézzelfogható eredménye Renzo Tosi tanulmánya a Nuova Corvina tudományos folyóirat hasábjain). A konferencia sikeres olasz ülésszaka és az azt megelőző szemináriumsorozat Giuseppina Brunetti részvételének köszönhetően közvetlenebbül is megismertette az olasz középkori filológiai témákat a hallgatókkal. (Ezen igényre válaszul a 2015/16. tanév őszi félévében előadásorozatot tervezünk Dante, Boccaccio, Petrarca témában az Olasz és a Magyar Műhely hallgatói részére). Az elhangzott előadásokat terveink szerint más szekciók előadásaival közös kiadványban jelentjük meg, és a kötetet a *Fonti ed interpretazioni III.* szakmai napon a *Byzanz und das Abendland IV.* konferencia keretében mutatjuk be 2015-ben.

A rendezvényt a Budapesti Olasz Kultúrintézet támogatta, programjukban megjelent a teljes konferencia időpontja, színhelye, témája. Eddigi gyümölcsöző tudományos

együttműködésünkért és támogatásért hálánk jeléül Gina Giannotti Igazgató asszony átvethette Dr. Horváth Lászlótól, az Eötvös József Collegium igazgatójától az Eötvös József-emlékérmet.

Ludmann Ágnes

3) *Germanica*

Byzanz III – Germanica és Quelle und Deutung II

A *Byzanz und das Abendland*-konferenciasorozat második önálló germanisztikai, középkori és koraujkori kéziratok paleográfiájával és kodikológiájával foglalkozó, *Quelle und Deutung II* című konferencia előestéjén az Osztrák Kulturális Fórumban mutattuk be a 2013 novemberében megrendezett szakmai találkozó kilenc német nyelvű előadásának szövegéből az EC Germanisztika műhely szerkesztésében megjelent konferenciakötetet (*Quelle und Deutung I – Beiträge der paläographischen Tagung Quelle und Deutung I am 27. November 2013*. Hrsg. von Balázs Sára. Eötvös-József-Collegium 2014 [= EC-Beiträge zur Erforschung deutschsprachiger Handschriften des Mittelalters und der Frühen Neuzeit – QuD I.I]). A kötetet mintegy hatvanfős szakmai hallgatóság előtt Christine Glaßner, az Osztrák Tudományos Akadémia Középkori Kéziratosztályának vezetője, Vizkelety András professzor, az Országos Széchényi Könyvtár Kéziratosztályának vezető munkatársa, és Sára Balázs, az EC Germanisztika műhelyének vezetője mutatta be.

A 2014. évi konferencia – az előző évihez hasonlóan – a Bizánc és a Nyugat (III) című többnapos nemzetközi konferencia szakmai keretében, nyolc osztrák és magyar előadó részvételével a Collegium Paepcke–Borzásák-könyvtárában került megrendezésre. Az egybegyűlt kollégákat és a mintegy harmincfős érdeklődő közönséget Susanne Bachfischer, a Budapesti Osztrák Kulturális Fórum igazgató asszonya köszöntötte.

A Collegiumban folyó germanisztikai oktatás és kutatás szempontjából különösen nagy jelentőséggel bír, hogy – egyéb, a Collegiumban korábban tartott paleográfiai-szövegkiadási kurzusain és a Germanisztika Műhely szövegkiadási-szövegkutatási tevékenységéhez rendelkezésre bocsátott anyagain és a kutatásainkhoz nyújtott segítségén túl – szakmai konferencián is immár második alkalommal köszönthettük körünkben Christine Glaßner asszonyt és az általa vezetett kéziratosztály négy további tudományos munkatársát. Magyar részről ezúttal három előadó szerepelt a programban.

A konferencián nyolc előadás hangzott el az osztrák és magyar levél- és könyvtárak állományában található középkori és koraujkori (jellemzően XIV–XVIII. századi) német nyelvű kéziratok kutatásának számos részterületéről. A referátumok tematikailag széles palettáján belül egyaránt volt általános-ismeretterjesztő és egy-egy szűkebb témakörre koncentrálnak előadás – az adatbankoktól és a katalogizáció aktuális kérdéseitől kezdve a kéziratok azonosításának és datálásának problematikáján, az illusztrált és illuminált kéziratok művészettörténeti vizsgálatának eredményein keresztül egészen a nemesi

családok magánokiratainak feldolgozásáig és történelemtudományi szempontból releváns feldolgozásáig.

A rendezvényen osztrák részről ezúttal is a Christine Glaßner által irányított munkacsoport tagjai vettek részt, és számoltak be az archívumaikban található közép- és koraujkori német nyelvű kéziratanyag feldolgozásában elért legújabb kutatási eredményeiről. Ülésnyitó előadásában (*manuscripta.at – Verzeichnisse und Digitalisate mittelalterlicher Handschriften in Österreich*) Christine Glaßner az Osztrák Akadémia paleográfiai honlapjával (www.manuscripta.at) és az eddig feldolgozott, ill. digitalizált német nyelvű kéziratállomány elsődleges, internetes kutatási lehetőségeivel ismertette meg a hallgatóságot. Maria Stieglecker *Papierhistorische Zugänge zur Buchproduktion. Texte im Umfeld des Basler Konzils und ihre Niederschrift* címmel a bázeli zsinattal összefüggésben álló kéziratok papírtörténeti alapú kutatási eredményeiről számolt be. Maria Theisen előadásának témája egy nürnbergi illusztrált illakönyv volt (*Illuminiert am Prager Hof? Ein deutsches Gebetbuch aus Nürnberg mit Gebeten des böhmischen Kanzlers Johann von Neumarkt [London, BL, Ms. add. 15690, dat. 1380]*), Astrid Breith *Über das rechte Verhalten bei Tisch. Überlegungen zum Codex 560 (rot) / 513 (schwarz) der Stiftsbibliothek Göttweig* című referátumában a késő középkor mindennapjainak „illemtanára” vonatkozó kéziratok körében folytatott vizsgálatáról számolt be, végül Nikolaus Czifra teológiai-filozófiai kérdéskörben mozgó előadását hallgathattuk meg (*Paracelsus' Theologica. Annäherungen anhand der Überlieferungsgeschichte*).

A színes tematikájú, papírtörténeti-filigranológiai, kodikológiai, művészettörténeti, valamint irodalom- és kultúrtörténeti előadásokat egyaránt kínáló szakmai eszmecsere referátumai közül hazai berkekben főleg Jónácsik László germanista középkorász-irodalomtörténész beszámolója (*Vorläufige Überlegungen zur „Budapester Nationentabelle“ [OSzK, Oct. Lat. 459]*) tarthat számot érdeklődésre, aki az Országos Széchényi Könyvtár kéziratárában általa fellelt „Budapesti nemzettáblázat”-ról tartott előadást. A nemzetek vélt vagy valós tulajdonságainak táblázatos felsorolása különösen a kora újkorban (és leginkább német nyelvterületen) volt népszerű – a budapesti kézirat példány azért különleges, mert valószínűleg régebbi annál az eddig ismert rokon változatnál, amelyet Johann Adam Weber 1682-ben Salzburgban kiadott *Ars Conversandi* (A társalgás művészete) c. műve tartalmaz. Diera Diána, a müncheni egyetem doktorandusz hallgatója *Privaturkunden im mittelalterlichen Ungarn: Urkundenpraxis der Familie Szentgyörgyi. Ein Projektbericht* címmel a Szentgyörgyi család okleveleinek feldolgozásában eddig elért eredményeiről számolt be. Berzeviczy Klára, a PPKE Német Tanszékének irodalomtörténész docense betegsége miatt sajnos nem lehetett jelen a rendezvényen (*Marien ritter – Eine mittelalterliche Legende und ihre Rezeption im 19. und 20. Jh.* címen bejelentett előadásának szövegét a *Quelle und Deutung II*-kötetben a többi előadásával együtt természetesen közöljük majd).

A rendezvényt mind az osztrák és magyar kutatók közti közvetlen, eredményes szakmai eszmecsere, mind pedig az EC Germanisztikai Műhelyben évek óta folyó kutatási munka és a műhelynek az ÖAW Kéziratosztályával folytatott gyümölcsöző együttműködése szempontjából sikeresnek mondhatjuk (példaként említhetjük, hogy

az Osztrák Kulturális Fórum támogatásával 2015. május 26–29. közt Nikolaus Czifra tart paleográfiai-szövegkiadási kurzust a Germanisztika Műhely hallgatói számára, melynek keretében többek közt Johannes Gerson *Opusculum tripartitum* c. traktátusának kilenc, szinoptikus kiadásra előkészítendő XV. századi kéziratával kapcsolatosan felmerült problémákat szeretnénk tisztázni).

A konferencia anyagából készülő kötetet – az előző évhez hasonlóan – a *Quelle und Deutung III* c. rendezvény alkalmából rendezendő kötetbemutatón 2015. november 25-én ismét az Osztrák Kulturális Fórumban tervezzük bemutatni.

Sára Balázs

4) Graeca

Előzmények

A *Klasszikus ókor, Bizánc és humanizmus. Kritikai forráskiadás magyarázatokkal* (OTKA NN 104456) pályázat keretében, melynek székhelye az Eötvös József Collegium Bollók János Klasszika-filológia Műhelye, 2014. novemberében immár harmadik alkalommal került megrendezésre a *Byzanz und das Abendland* konferencia (2012. november 26–29.: *Begegnungen zwischen Ost und West*, 2013. november 25–29.: *Studia Byzantino-Occidentalia*). Az előadók listája minden évben újabb külföldi kutatókkal bővül, így a kezdeti osztrák, szlovák, olasz és német professzorok mellett előbb szerb és cseh, 2014-ben pedig már görög és amerikai előadók is megtiszteltek minket részvételükkel. Az említett országokból pedig egyre több város és intézmény kutatója vesz részt rendezvényünkön.

A konferencia természetesen lehetőséget biztosít a legújabb eredmények megismeretetésére és megismerésére, a tudományos eszmecserére, de legalább ilyen fontos, hogy a kötetlen beszélgetések során tartalmas nemzetközi együttműködések körvonalazódnak. Konferenciáink résztvevői évről évre szívesen látogatnak vissza a Collegiumba, és egy-egy felolvasóulást tartva vagy vendégoktatóként színesítik a collegista curriculumot.

Résztvevők

Susanne Bachfischer (Österreichisches Kulturforum, Budapest), Horváth László (ELTE Eötvös József Collegium, Budapest), Peter Schreiner (az Universität zu Köln *professor emeritusa*), Francesco D'Aiuto (Biblioteca Vaticana, Vatikán; Università degli Studi di Roma Tor Vergata, Róma), Filippo Ronconi (L'École des hautes études en sciences sociales, Párizs), Hermann Harrauer (az Universität Wien nyugalmazott egyetemi professzora, 2005-ig a Papyrussammlung Wien der Österreichischen Nationalbibliothek igazgatója), John Tolan (Université de Nantes, Nantes), Nicolas Drocourt (Université de Nantes, Nantes), S. E. Dimitris Yannakakis (a Görög Köztársaság nagykövete), Jana Gruskova (Österreichische Akademie der Wissenschaften, Institut

für Mittelalterforschung, Abteilung Byzanzforschung, Bécs; Univerzita Komenského, Pozsony), Konstantinos Nakos (Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest), Solti Dóra (Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest), Sofia Chatzigiannaki (Univerzita Komenského, Pozsony), L. Delbó Katalin (ELTE Eötvös József Collegium, Budapest), Mayer Gyula (MTA-ELTE-PPKE Ókortudományi Kutatócsoport, Budapest; PPKE BTK, Piliscsaba), Mészáros Tamás (ELTE Eötvös József Collegium, Budapest), Srđan Pirivatrić (Bizantoloski Institut Czirpke Akademije Nauka i Umetnoszti, Belgrád), Tóth Iván (ELTE Eötvös József Collegium, Budapest; Szegedi Tudományegyetem, Szeged), Christian Gastgeber (Österreichische Akademie der Wissenschaften, Institut für Mittelalterforschung, Abteilung Byzanzforschung, Bécs), Fabian Schulz (Heidelberger Akademie der Wissenschaften; Eberhard Karls Universität, Tübingen), Juhász Erika (ELTE Eötvös József Collegium, Budapest; Österreichische Akademie der Wissenschaften, Institut für Mittelalterforschung, Abteilung Byzanzforschung, Bécs), Sergei Mariev (Ludwig-Maximilians-Universität, München), Martin Hurbanic (Univerzita Komenského, Pozsony), Vratislav Zervan (Österreichische Akademie der Wissenschaften, Institut für Mittelalterforschung, Abteilung Byzanzforschung, Bécs), Vlastimil Drbal (Slovanský ústav Akademie věd České Republiky, Prága), Bojana Pavlović (Bizantoloski Institut Czirpke Akademije Nauka i Umetnoszti, Belgrád), Andrea Cuomo (Österreichische Akademie der Wissenschaften, Institut für Mittelalterforschung, Abteilung Byzanzforschung, Bécs), Ekler Péter (Országos Széchényi Könyvtár, Budapest), Giulia Rossetto (Università degli Studi di Padova, Padova), Rózsa Márton (Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest), Szikora Patrícia (ELTE Eötvös József Collegium, Budapest), Szegvári Zoltán (ELTE Eötvös József Collegium, Budapest), Kovács István (ELTE Eötvös József Collegium, Budapest), Ivan Lábaj (Univerzita Komenského, Pozsony), Marek Šibal (Univerzita Komenského, Pozsony), Tóthné Mihálykó Ágnes (ELTE Eötvös József Collegium, Budapest; Universitetet i Oslo, Oslo)

Előadások

Már a konferencia francia nyelvű szekciójában is több bizantinológiai tárgyú előadás hangzott el, de a Bizánccal kapcsolatos előadások döntő többsége a november 25-én kezdődő nagyobb egységben belül (*Graeca*), a görög kultúrkörhöz köthető filológiai, történeti tárgyú előadások között kapott helyet. Susanne Bachfischer, az Österreichisches Kulturforum igazgatónőjének megnyitó szavai és Horváth László, az Eötvös Collegium igazgatójának köszöntője után Peter Schreiner plenáris előadása (*Geschichte und Geschichten aus dem Osten. Die frühe westliche Geschichtsschreibung und Byzanz*) vezette be a konferencia bizánci előadásait.

Francesco D’Aiuto (*Byzantine Inscriptions from Rome: A Reconsideration*), és Filippo Ronconi (*L’influence des contrastes entre le patriarcat de Constantinople et les papes sur la composition de la Bibliothèque de Photius. Remarques préliminaires*) előadásai, valamint Hermann Harrauer plenáris előadása (*Gefesselt von Amuletten*) elsősorban a primér forrásokra támaszkodva számoltak be legújabb epigrafikai, szövegkritikai, papirologiai felfedezéseikről. A Nantes-i Egyetem két kutatója, John Tolan (*Graeculus dixit:*

Byzantium as Intermediary between Islam and Latin Europe?), és Nicolas Drocourt (Quelques aspects relatifs au milieu naturel dans les relations diplomatiques entre Byzance et l'Occident chrétien (VIII^e-XII^es.)) Bizánc kultúrtörténeti és diplomáciai jelentőségét méltatta.

A szerdai napot S. E. Dimitris Yannakakis, a Görög Köztársaság nagykövetének üdvözlő szavai után egy újjörög nyelvű szekció követte: Konstantinos Nakos (Η επικαιρότητα του Βυζαντίου), Solti Dóra (Η εικόνα του Βυζαντίου στην ουγγρική λογοτεχνία του 20ου αιώνα: Τα μυθιστορήματα με θέμα την εγκατάσταση των Ούγγρων στο Λεκανοπέδιο των Καρπαθίων), Sofia Chatziyiannaki (Ο αντικατοπτρισμός της κοινωνικής θέσης της γυναίκας στη νεοελληνική λογοτεχνία του 19ου αιώνα), L. Delbó Katalin (Το μοτίβο της γριάς στα βυζαντινά μυθιστορήματα). A második délelőtti szekcióban Mayer Gyula nyelvtörténeti előadása (Zur Sprache des Archimedes) után elsősorban a bizánci történetírással és a bizánci történelemmel kapcsolatban hallhattunk ugyancsak görög filológiai kutatásokon alapuló előadásokat: Mészáros Tamás (Once upon a Time in the East: Moravcsik vs. Darkó), Srđan Pirivatrić (Byzantine-Hungarian Relations in 1162–1167 and the Deposition of Serbian Grand Župan Desa), Tóth Iván (Investigations into Kritobulos' Idea of History).

A nap hátralévő részében a *Chronicon Paschale*val (Húsvéti krónikával) kapcsolatos előadások hangzottak el. A Húsvéti krónika új kritikai kiadása folyamatban van; a nemzetközi együttműködés keretében meghívott előadók általában a kortárs források tanulmányozása révén kínáltak újabb vizsgálati szempontokat a kiadás elkészítéséhez: Christian Gastgeber (*Chronicon Paschale: Ein Codex unicus und lauter Probleme*), Fabian Schulz (Die Tuskulanischen Fragmente und ihr Wert für die Rekonstruktion des Malalas-Texts), Juhász Erika (Olympiaden in der Osterchronik), Sergei Mariev (John of Antioch and John Malalas: Limits and Advantages of the 'Open Text' Approach), Martin Hurbanic (A Neglected Note to the Naval Defense of Constantinople during the Avar Siege: the Position of Skafokaraboi in the Golden Horn), Vratislav Zervan (Biblische Typologie in der Christlichen Topographie und in *Chronicon Paschale*).

Este az Österreichisches Kulturforum épületében a Quelle und Deutung I. kötettel együtt került sor az előző évi konferencián elhangzott bizánci előadásokból készült kötet (Byzanz und das Abendland II. *Studia Byzantino-Occidentalia*. Eötvös József Collegium, Budapest 2014. szerk.: Juhász Erika) bemutatójára. A könyv a 2014-ben alapított *Antiquitas • Byzantium • Renascentia* collegiumi kiadványsorozat tizenkettődik kötete, a *Bibliotheca Byzantina* alsorozat második kiadványa. Susanne Bachfischer, az Österreichisches Kulturforum igazgatónőjének köszöntő szavai után Peter Schreiner mutatta be a könyvet, és az egyes tanulmányokat, Christian Gastgeber pedig a többéves nemzetközi együttműködés főbb állomásaira emlékezett.

A csütörtöki előadók a Bizánc és a Nyugat közötti kapcsolat több új jelenségére hívták fel a figyelmet: Vlastimil Drbal (Die Byzantinischen Pilgerstätten im Nahen Osten aus der Sicht der Theorien der heiligen Orte von Mircea Eliade und Victor Turner: „Zentrum der Welt” vs. „The Center out There”), Bojana Pavlović („Λαλοῦσα φωνή” von Nikephoros Gregoras – Rhomäische Geschichte und ihre Entstehung), Andrea Cuomo

(Byzanz und das Morgenland. Sprachliche Begegnungen mit den Osmanen in der Paläologenzeit), Ekler Péter (*Oratio de Sacramento Eucharistiae. Epistola ad Graecos.* (Greek and Byzantine Authors and Augustinus Moravus Olomucensis)). Délután a hagyományos ún. *Nachwuchskonferenz* következett, melynek keretében az Eötvös Collegium és a partnerintézmények hallgatói adhattak számot primér forrásokon alapuló kutatásaikról: Giulia Rossetto (Der Corpus der physikalischen Abhandlungen des Aristoteles in den Codex Vind. Phil. gr. 100: einige Überlegungen), Rózsa Márton (The Informal Networks of the Byzantine Government and Society in the Early Komnenian Period: the Case of John Melidones), Szikora Patrícia (An Interpretation of Similes in Corippus' Poem *In laudem Iustini*), Szegvári Zoltán (A Byzantine Rotulus about Exorcism. The Supplementum Graecum 116 of the Austrian National Library), Kovács István (Teaching Rhetoric in the Palaiologos Era), Ivan Lábaj (The 2nd Dialogue of Sambucus' *De imitatione Ciceroniana*), Marek Šibal (Miscellanea Philologica et Grammatica in the Manuscript Vind. Phil. Gr. 172 from the Collection of Johannes Sambucus), Tóthné Mihálykó Ágnes (Christ and Charon: the PGM P 13 in Context)

Eredmények

A konferenciával párhuzamosan Paolo Odorico professzor úr tömbösített szemináriumot tartott (Introduction into Byzantinology) a Bollók János Klasszika-filológia Műhely tagjainak. A szoros nemzetközi együttműködésnek köszönhetően a Műhely egyik tagjának lehetősége nyílt, hogy mesterképzésben a párizsi EHESS intézetben folytassa tanulmányait, bizantinológia MA-szakon. Reményeink szerint idén újabb hallgató nyer felvételt a képzésre.

Korábbi fő támogatóink, az osztrák, francia és olasz intézetek mellett egyre szorosabb együttműködést sikerült kialakítani a magyarországi görög külképviselettel is. A görög nagykövet érdeklődése és támogatása nemcsak az Eötvös Collegiumban zajló görög és bizantinológiai kutatások, hanem a collegiumi székhelyű Magyar Bizantinológiai Társaság szempontjából is kiemelt jelentőségű.

Az elhangzott előadások szerkesztett változatát a 2015 novemberében megrendezésre kerülő *Byzanz und das Abendland IV.* konferenciára megjelenő idegen nyelvű konferenciakötetben fogjuk megjelentetni.

Juhász Erika

QUELLE UND DEUTUNG II – VERANSTALTUNGSBERICHT
(ÖSTERREICHISCHES KULTURFORUM BUDAPEST)
TAGUNG ZUR PALÄOGRAPHIE DEUTSCHSPRACHIGER HANDSCHRIFTEN
DES MITTELALTERS UND DER FRÜHEN NEUZEIT

Name der österreichischen Wissenschaftler sowie anderer Teilnehmer:

Astrid BREITH	ÖAW – Wiss. Mitarbeiterin der Abteilung Schrift- und Buchwesen des Instituts für Mittelalterforschung
Nikolaus CZIFRA	ÖAW – Wiss. Mitarbeiter der Abteilung Schrift- und Buchwesen des Instituts für Mittelalterforschung
Christine GLASSNER	ÖAW – Leiterin der Abteilung Schrift- und Buchwesen des Instituts für Mittelalterforschung
Maria THEISEN	ÖAW – Wiss. Mitarbeiterin der Abteilung Schrift- und Buchwesen des Instituts für Mittelalterforschung
Maria STIEGLECKER	ÖAW – Wiss. Mitarbeiterin der Abteilung Schrift- und Buchwesen des Instituts für Mittelalterforschung
Klára BERZEVICZY	Lehrstuhl für Germanistik an der Pázmány-Péter-Universität der Katholischen Kirche Ungarn
László JÓNÁCSIK	Eötvös-József-Collegium der Eötvös-Loránd-Universität Budapest
Diána DIERA	Budapest / Ludwig-Maximilians-Universität München

Titel bzw. Thema der Veranstaltung und Angabe des genauen Programms

Quelle und Deutung II

Eine österreichisch-ungarische Tagung zur Erforschung und Edition von Handschriften des Mittelalters und der frühen Neuzeit

Ort: ELTE Eötvös-József-Collegium, 1118 Budapest, Ménesi út 11–13

Zeit: 27.11.2013 (Donnerstag), 9.00–15.45 Uhr

Besucherschahl: Insgesamt ca. 30 Interessenten (EC-Kollegiaten des Germanistischen Seminars, Dozenten von der ELTE, PPKE, KRE und Teilnehmer der Konferenz *Byzanz und das Abendland III*).

Programm:

9.15 – 10.45	Vorsitz: Astrid BREITH
9.15 – 9.40	Christine GLASSNER: <i>manuscripta.at – Verzeichnisse und Digitalisate mittelalterlicher Handschriften in Österreich</i>
9.40 – 10.05	Klára BERZEVICZY: <i>Marien ritter – Eine mittelalterliche Legende und ihre Rezeption im 19. und 20. Jh.</i>
10.05 – 10.30	Maria STIEGLECKER: <i>Papierhistorische Zugänge zur Buchproduktion. Texte im Umfeld des Basler Konzils und ihre Niederschrift</i>
10.30 – 10.45	Diskussion

10.45 – 11.00	KAFFEPAUSE
11.00 – 12.20	Vorsitz: Christine GLASSNER
11.00 – 11.25	László JÓNÁCSIK: <i>Vorläufige Überlegungen zur „Budapester Nationentabelle“ (OSzK, Oct. Lat. 459)</i>
11.25 – 12.05	Irina von MORZÉ und Maria THEISEN: <i>Illuminiert am Prager Hof? Ein deutsches Gebetbuch aus Nürnberg mit Gebeten des böhmischen Kanzlers Johann von Neumarkt (London, BL, Ms. add. 15690, dat. 1380)</i>
12.05 – 12.20	Diskussion
12.20 – 14.20	MITTAGSPAUSE
14.20 – 15.45	Vorsitz: László JÓNÁCSIK
14.20 – 14.45	Astrid BREITH: <i>Über das rechte Verhalten bei Tisch. Überlegungen zum Codex 560 (rot) / 513 (schwarz) der Stiftsbibliothek Göttweig</i>
14.45 – 15.10	Diána DIERA: <i>Privaturkunden im mittelalterlichen Ungarn: Urkundenpraxis der Familie Szentgyörgyi. Ein Projektbericht</i>
15.10 – 15.35	Nikolaus CZIFRA: <i>Paracelsus' Theologica. Annäherungen anhand der Überlieferungsgeschichte</i>
15.35 – 15.50	Diskussion
15.50 – 16.00	KAFFEPAUSE

Veranstaltungspartner:

- Österreichisches Kulturforum Budapest: Unterkunftskosten für die österreichischen TeilnehmerInnen, Empfang zur Präsentation der Bände *Byzanz und das Abendland II* und *Quelle und Deutung I*
- OTKA (Nationaler Forschungsfonds Ungarn – Hungarian Scientific Research Found) NN104456: Classical Antiquity, Byzantium and Humanism. Critical Editions of Latin and Greek Sources with Commentary – Forschungsprojekt am Eötvös-József-Collegium der ELTE: Redaktions- und Druckkosten der Veröffentlichung des Konferenzbandes *Quelle und Deutung I* – Beiträge der paläographischen Tagung *Quelle und Deutung I* am 27. November 2013. Hrsg. von Balázs Sára. Eötvös-József-Collegium 2014 [= *Quelle und Deutung I.I*], 195 Seiten. Online: <http://honlap.eotvos.elte.hu/uploads/documents/kiadvanyok/quelle.pdf>

Beurteilung und Bemerkungen zu Besucherkreis, Programm, Aufnahme im Publikum und allf. Auswirkungen:

Am Vorabend der zweiten selbständigen germanistischen EC-Tagung zur Erforschung und Textedition deutschsprachiger Handschriften des Mittelalters und der frühen Neuzeit mit dem Titel *Quelle und Deutung II* wurde der Tagungsband *Quelle und Deutung I.I* mit den Beiträgen der Tagung vom November 2013 im Österreichischen Kulturforum Budapest vor einem aus ca. 60 KollegInnen bestehenden fachkundigen Publikum von Christine Glaßner, Leiterin der Abteilung Schrift- und Buchwesen

des Instituts für Mittelalterforschung der ÖAW, von Prof. András Vizkelety, leitendem wissenschaftlichem Mitarbeiter der Abteilung für Handschriftenforschung der Széchényi-Nationalbibliothek und Balázs Sára, Leiter des Germanistischen Seminars des Eötvös-József-Collegiums der ELTE, präsentiert.

Die Tagung fand – ähnlich der vorjährigen Veranstaltung *Quelle und Deutung I* – im Rahmen der internationalen Konferenz *Byzanz und das Abendland III* des EC unter Mitwirkung von neun Vortragenden aus Österreich und Ungarn in der Paepcke-Borzsák-Bibliothek des Eötvös-Collegiums statt. Die Sitzung wurde mit einer Ansprache von Susanne Bachfischer, Direktorin des Österreichischen Kulturforums Budapest, eröffnet.

Als besonders wichtig für die Tagung galt auch diesmal die aktive Beteiligung von insgesamt fünf Mitarbeiter der mediävistischen Forschungsgruppe von ÖAW-Abteilungsleiterin Christine Glaßner, die bereits seit mehreren Jahren paläographisch-texteditorische Kurse am EC hält und dem Germanistischen Seminar zu dessen Forschungsarbeiten zu sichtende und für die Textedition aufzubereitende Materialien zur Verfügung stellt. Von ungarischer Seite konnten wir diesmal drei Vortragende willkommen heißen.

Die Tagung umfasste acht Vorträge zu verschiedenen Teilbereichen der deutschsprachigen Handschriftenkunde bis ins 16/17. Jahrhundert hinein, in denen diverse aktuelle – allgemeine wie spezifische – Fragen der österreichischen und ungarischen Manuskriptforschung behandelt worden sind: von Datenbanken und Katalogisierung über die Identifizierung und Ortung von Handschriftenfunden, Überlieferungsproblematik, kunsthistorische Fragen in Bezug auf illustrierte und illuminierte Manuskripte bis hin zur Aufbereitung und Sichtung von Privaturkunden etc.

Die Veranstaltung kann man sowohl hinsichtlich des Austauschs neuer Ergebnisse, Erkenntnisse und Erfahrungen zwischen österreichischen und ungarischen Experten, als auch bezüglich der künftigen Zusammenarbeit des Eötvös-Collegiums mit der Abteilung für Schiff- und Buchwesen des Mittelalters der ÖAW als recht erfolgreich bewerten (so wurde etwa soeben der Projektantrag des Germanistischen Seminars des EC vom ÖKF bewilligt, in dem sich um einen Zuschuss zur Unterstützung eines von Dr. Nikolaus Czifra geleiteten Projektseminars zur Sichtung, Analyse und Vorbereitung zur Textedition von insgesamt neun Handschriften mit der deutschen Übersetzung des Werks *Opusculum tripartitum* des Johannes Gerson aus dem 15. Jahrhundert in österreichischen Handschriftenbeständen für den 26.–29. Mai 2015 beworben worden war).

Auch die Studenten der Forschungsgruppe des Germanistischen Seminars hatten wieder die Möglichkeit, ihre Kenntnisse auf den verschiedensten Teilgebieten der Paläographie sowie angrenzender wissenschaftlicher Disziplinen zu erweitern bzw. nachhaltig zu vertiefen, wobei die Tagung nicht zuletzt auch für die eigene Forschung neue Anregungen gab. Die Veröffentlichung der Konferenzbeiträge ist bis zur dritten *Quelle und Deutung*-Tagung im November 2015 geplant.

Medienreaktionen/Werbung:

Für die Konferenz wurde vom Germanistischen Institut der Eötvös-Loránd-Universität, der Károli-Gáspár-Universität der Reformierten Kirche Ungarns sowie sonstigen offiziellen Fachwebsites geworben. In der ungarischen Zeitschrift *Élet és Tudomány* (2015, Nr. 7) ist unter dem Titel *Bizánc és a Nyugat kölcsönhatása – Kódexektől hapaxokig* (‚Zur Wechselwirkung zwischen Byzanz und dem Abendland: Von Codices bis zu Hapaxlegomena‘) ein illustrierter Bericht über die *Byzanz*-Konferenz resp. der *Quelle*-Tagung veröffentlicht worden.

Allf. sonstige Kommentare:

Das Germanistische Seminar des EC darf dem Österreichischen Kulturforum auch hiermit seinen innigen Dank für die nachhaltige freundliche Unterstützung aussprechen. Im Besonderen bedanken uns erneut recht herzlich bei Frau Direktorin Susanne Bachfischer für ihre persönliche Anwesenheit bei der Tagung, die freundliche Grußadresse an die Vortragenden und Interessenten am Tagungstag sowie die generöse Einladung zum Empfang anlässlich der Buchpräsentation in ihrer Residenz.

Mag. Balázs Sára
Leiter des Germanistischen Seminars